

1994 KRİZİNİN ERZURUM İLİNDE 1995 YILINDA KURULAN SEÇİLMİŞ ŞİRKETLER ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Yrd. Doç.Dr. Evcan UZUNLAR*

1- Giriş

Ekonomik birimlerin özellikle özel sektörün ekonomideki dalgalanmalara hızla uyum sağlaması, 1994 iktisadi krizinin ekonomiye etkilerinin sınırlı kalmasında önemli rolü olmuştur.

Özel sektörün ekonomideki sık ve şiddetli dalgalanmalarla tanışması 1994 krizinden çok daha gerilere gitmektedir. Makro dengelerin bozulması 1987 sonrasında kamu harcamalarının uyardığı iç talebe ve tüketime dayalı büyüme politikalarının uygulanmasıyla başlamıştır.

Türkiye'de 5 Nisan öncesinde piyasada dövize karşı aşırı bir talebin oluştuğu ve döviz kurlarının TL. karşısında hızla yükseliş gösterdiği gözlenmiştir. Ayrıca OECD ülkelerindeki durgunluktan kaynaklanan talep daralmasının ihracatımıza olumsuz etkileri ile iç piyasadaki canlılık ve buna bağlı olarak talep genişlemesinin yarattığı ithalat genişlemesi ve bütün bunların neticesinde dış borçların büyük meblağlara ulaşması, TL.'ye duyulan güvenin azalmasına yol açmıştır.

Türkiye ekonomisinin girdiği çıkmazın 1994'de bunalıma dönüşmesiyle alınan 5 Nisan kararları, piyasada bozulan dengelerin ve kaybolan güvenin yeniden inşasını ana hedef olarak seçmiştir. Bu amaçla hükümet Türk Lira'sından kaçışı ve dövize yönelişi önlemek için günlük, faiz uygulamalarına gitmiştir. Böylece kısmen de olsa dövizin TL. yerine ikamesinin engellenmesi düşünülmüştür.

Fakat alınan kararların uygulama sonuçlarına baktığımızda, sadece ödemeler dengesi üzerinde olumlu etkide bulunduğunu tesbit etmekteyiz. Zira bu kararlar sonrasında yaşanan performans gözlemlerinde, iç

* A.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İşletme Bölümü.

dengelerdeki bozulmaların devam ettiği, işletme yatırımlarının artmadığı ve işletmelerin fonlarını faaliyet dışı alanlara kaydıracağı gözlenmiştir.¹

1994 yılında mali piyasalarda yaşanan panikle TL'nin hızla değer kaybetmesi ve reel faizlerdeki aşırı yükselme, iç piyasadaki daralma ile birlikte işletmeleri küçülmeye yatırımlarını ertelemeye ve ihracatlarını artırmaya zorlamıştır. Kriz neticesinde bir çok işletme kapanmış ve bu arada işsizlik artmıştır. Bir çok şirket ise üretimlerini azaltarak kaynaklarını yüksek faiz getiren kazanç alanlarına yatırmışlardır.

Bu çalışmada amacımız, 1995 yılında Erzurum ilinde, kurulan seçilmiş şirketlerin 1994 iktisadi krizinden nasıl etkilendikleri ve kriz sonrası şirketlerin mali performanslarının 1995 ve 1996 yılında nasıl bir trend izlediğini ortaya koymaktır. (Şirketlerin açıklayıcı isimleri Ek Tablo 18'de verilmiştir).

Çalışmada, şirketlerin bilanço ve gelir tablolarına ulaşılarak rasyo analizi yapılmış bu analizlerle ilgili ortalama ve standart sapmalar hesaplanmıştır. Ayrıca sonuçlar ek tablolar halinde sunulmuştur.

2- Bulgular

1994 krizini takip eden 1995 ve 1996 yıllarında Erzurum ilinde 1995 yılında kurulan seçilmiş dört şirketin, borçlanma yüzdeleri, (borçlar/toplam aktifler) %55'ten %30'a gerilemiştir. Borçlanma düzeyi de (borçlar/satış hasılatı) borçlanma yüzdesine paralel bir trend izlemekte olup, %11.83 ten %11.62'ye bir azalış göstermiştir (Ek Tablo 19-20).

Borçlar/özsermaye* oranı ise, %123'ten %42'ye gerilemiştir (Ek Tablo 19). Bu da Erzurum yöresindeki şirketlerin 1994 ten sonra

1 Ertuğrul Deliktaş, Recep Kök, "5 Nisan İstikrar Tedbirleri ve düşündürdükleri", Atatürk Üniversitesi, İİBF. Dergisi, C. II Sayı 1-2, 1995, s. 13-24

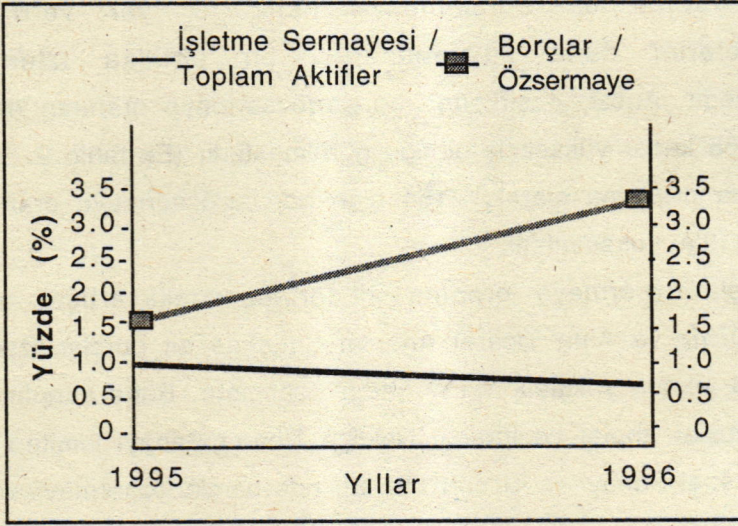
* Tablo 19'da görülen ve bu çalışmada özsermaye ile ilgili rasyolarda; özsermaye rakamı, sermaye ve bilanço kârının toplamı ile elde edilmiştir. Başka bir ifadeyle 1995 yılının özsermayesi, 22.662.551 Milyar TL. 1996 yılının özsermayesi ise 46.596.766 Milyar TL. dir.

sermaye yapılarında borçlanmaya daha az yer verdiklerini, özsermayelerini daha kuvvetlendirici bir politika izlediklerini göstermektedir. Ancak 4 şirketin borçlar/özsermaye oranının ortalama olarak, %165 kadar yükselmiş olduğu görülmektedir (Ek tablo 2. Şekil 1). 1995 yılında ortalama olarak %154 olan borçlar/özsermaye oranı 1996 yılında %319'a yükselmiştir.

Borçlar/özsermaye oranına ait ortalamadaki artışın nedeni, Karaman Döviz ve Altın Ticaret Anonim Şirketine ait borçlar/özsermaye oranı, 1996 yılında yaklaşık %117 kadar azalmıştır. Buna karşılık 1996 yılında Yavuzlar İthalat ve İhracat Nakliye Ticaret Sanayi Limited Şirketi ile, Doğu İnşaat Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.'nde borçlar/özsermaye oranları, artış gösterdiği için dört şirketin ortalama oranları, %154'ten %319'a yükselmiştir. Bu yükselişe neden olarak, borçlar/özsermaye oranı, 1996 yılında Doğu İnşaat, 1995'e göre 2.5 kat, Yavuzlar Ticarete ise yaklaşık 5.9 kat artmıştır. (Ek Tablo 2, Şekil1).

1994 yılında mali piyasalardaki panikle şirketler üretimlerini kısarak stoklarını azaltmışlar, işletme sermayesi ihtiyacını dolayısıyla borçlanma gereksinimlerini süratle azaltmışlardır.

1996 yılında şirketlerin, işletme sermayesi/toplam aktifler oranı ortalama olarak, %23 oranında bir azalış göstermiştir (Ek Tablo 1 Şekil 1). 1995'de, işletme sermayesi/toplam aktifler oranı, ortalama olarak %91 iken 1996'da %68'e gerilemiştir. Ayrıca şirketler TL'nin değer kaybı ve faizlerin yükselmesi ile yatırımlarını ve işletme sermayesi ihtiyacını azalttıkları için iç satışları azalmış ihracata yönelmişlerdir. Kaynaklarının büyük bir kısmını işletme dışı faaliyetlerde kullanarak diğer gelirlerini artırmışlardır (Ek Tablo 20).

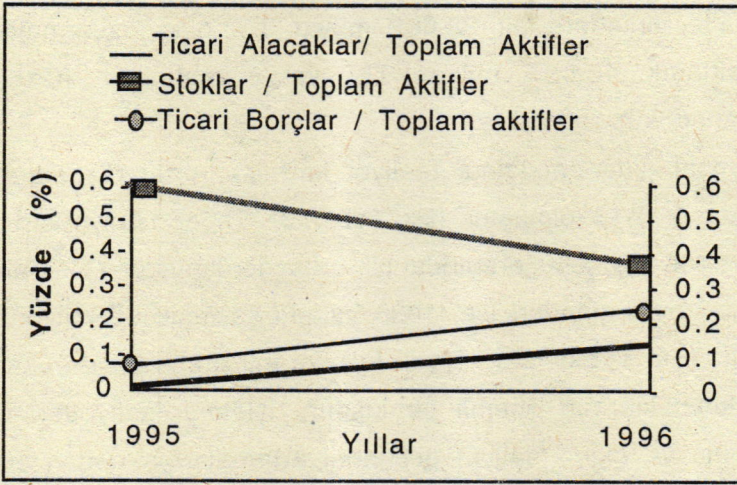
Şekil 1: Mali Yapı

Stoklar/toplam aktifler oranında, ortalama olarak %22 oranında bir azalış kaydedilmiştir (Ek Tablo 4 Şekil 2).

Ticari alacaklar/toplam aktifler oranında ise ortalama olarak bir artış görülmektedir (Ek Tablo 3 Şekil 2).

Ticari borçlar* ise satıcılara olan borçlardır. Ticari borçlar/toplam aktifler oranı, ortalama olarak %17 oranında bir artış göstermiştir (Ek Tablo 5 Şekil 2). 1996 yılında Yavuzlar İthalat ve İhracat Şirketinin, ticari borçlar/toplam aktifler oranı azalmış, Doğu İnşaat Sanayi Şirketinin ise artmıştır. Saçdağı Unlu Mamülleri Ticaret Sanayi Limited Şirketi, Karaman Döviz ve Altın Ticaret Anonim şirketlerinde ise ticari borçlar/toplam aktifler oranı sıfır olduğu için, 1996 yılında şirketlere ait ticari borçlar/toplam aktifler oranı ortalama olarak artmış ve bu oranların standart sapması ise %38 gibi yüksek bir düzeyde oluşmuştur (Ek Tablo 5).

* Ticari borçlar, toplam borçlardan ayrı olup satıcılara olan borçlar olarak ifade edilmiştir.

Şekil 2: İşletme Sermayesi Oranları

Görülüyor ki Erzurum ilindeki şirketler, 1994 krizinden sonra stoklarını ortalama olarak azaltmışlar, ticari alacaklarını ve ticari borçlarını ise ortalama olarak artırmaya devam etmişlerdir.

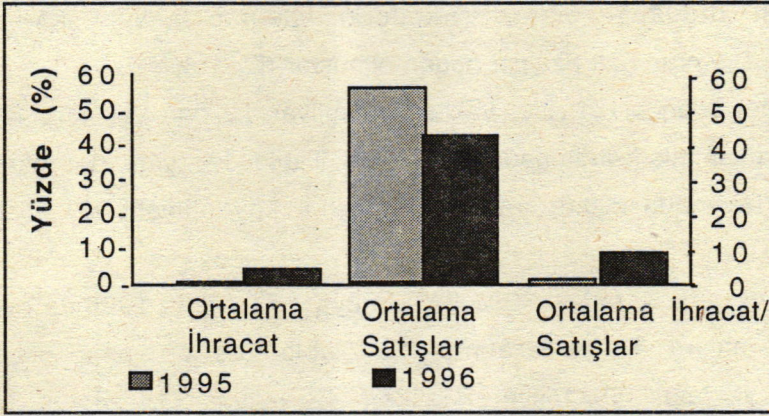
1996 yılında işletmelere ait işletme sermayesi ve aktif devir hızları azalmıştır. Bu ise pahalı olan paranın daha yavaş çalıştığını göstermektedir. İşletme sermayesi devir hızı (satışlar/işletme sermayesi) 1995'te 5.3 kez iken, 1996'da 3.03 kez olmuştur. Döner sermaye 1995 yılında aktif toplamın %88.3'nü oluştururken 1996 yılında %84.3'nü oluşturmaktadır (Ek Tablo 21). Aktif devir hızı ise, 1995'te 4.7 kez iken, 1996'da 2.6 kez'e azalmıştır. Azalma 2.1 kattır (Ek Tablo 19-20).

İncelediğimiz şirketlerin içinde döviz alım satımı yapan şirketin (Karaman Döviz) mali bünyesinde borçlanmaya daha az yer verdiği ve özsermayesinin daha fazla olduğu görülmüştür. Erzurum ilindeki şirketlerin, 1996'da 1995'e göre özsermayelerinde %106 oranında bir artış görülmüştür [(Ek Tablo 19), Bu tabloda özsermaye rakamı kârdan ayrı gösterilmiştir. Ancak analizde özsermaye ve kâr rakamı toplanarak birlikte gösterilmiştir].

1995'te şirketlere ait 22.662 milyar TL. olan özsermaye, 1996 yılında yaklaşık 46.597 milyar TL. ya yükselmiştir (Özsermaye rakamı=bilanço kârı+sermaye).

Finansal giderler/işletme faaliyet kârı ise, ortalama olarak 1996 yılında yaklaşık %13 olmuştur (Ek Tablo 6). Diğer faaliyetlerden elde edilen gelirlerde ise %40 oranında bir artış görülmüştür (Ek Tablo 20). Ödenen finansman giderleri ise, 1996 yılında yaklaşık 52 milyon TL. ya yükselmiştir (Ek Tablo 20). Reel faiz oranlarının aşırı yükselmesi, şirketlerin kaynaklarının önemli bir kısmını işletme faaliyetleri dışında kullanmalarına ve diğer faaliyet gelirlerini artırmalarına neden olmuştur. Erzurum ilindeki şirketlerin, borçlanma yüzdesi, borçlanma düzeyi ve borçlar/özsermaye oranlarında görüldüğü gibi borçlarında önemli ölçüde azalış olmasına rağmen finansman giderlerinde bir, artış izlenmiştir. Bu da 1994'ü izleyen yıllarda da faiz oranının yüksekliğinin etkisinin olduğunu göstermektedir.

1994 yılında TL.'nin reel olarak değer kaybetmesi, diğer bir ifade ile faiz oranlarının yükselmesi, yatırımların ve buna paralel olarak iç piyasada satışların azalmasına, döviz kurlarının yükselmesi de, ihracatın artmasını sağlamıştır (Ek Tablo 20). 1995 yılında 2.706 milyar TL. olan ihracat, 1996 yılında 16.142 milyar TL'ya yükselmiştir (Ek Tablo 20). İhracatta ortalama olarak %336 oranında bir artış kaydedilmiştir (Ek Tablo 7). Satışlarda ise, yine ortalamada %28 oranında bir azalış olmuştur (Ek Tablo 8) . Bu azalışın nedeni, iç piyasadaki satışların %34 oranında azalmasıdır (Ek Tablo 20). 1995 ve 1996 yılında TL.'nin reel olarak değer kazanmasına rağmen ihracat artışı devam etmiş ve 1996 yılında satışların %10.5'ü kadar oluşmuştur (Ek Tablo 7-8, Şekil 3 ve Ek Tablo 20).

Şekil 3: İhracat Performansı

Bir başka ifade ile 1994 krizi'ni takip eden süreçte TL.'nin reel olarak değer kazanmaya başlaması ve ekonomideki canlılığa rağmen elektronik, otomotiv gibi rekabet imkanının zor olduğu uluslararası piyasalarda ihracatın artması olumlu sonuçlardır.²

Erzurum yöresinde incelediğimiz şirketler içinde ise, Yavuzlar İthalat ve İhracat Nakliye Şirketinin ihracatta ön plana geçtiği ve 1996 yılında ihracatını 16 milyar TL.'ya yükselttiği görülmüştür. Diğer şirketler ise iç piyasadaki talebi karşılamaya yönelik faaliyetlerde bulduklarından ihracat yapmadıkları tespit edilmiştir.

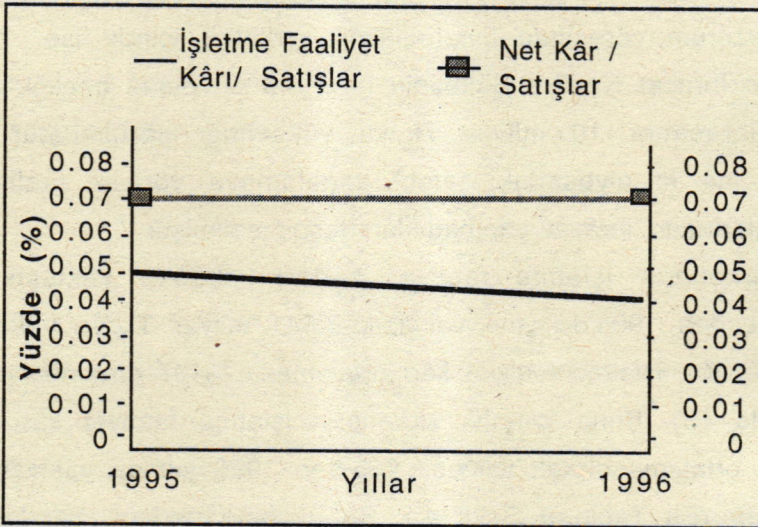
Şirketlerin işletme faaliyet kârları, 1995'te yaklaşık 3.697 milyar TL.'dan 1996'da yine yaklaşık 8.641 milyar TL.'ya yükselmiştir (Ek Tablo 20). İşletme faaliyet kârı ortalama %107 oranında artmıştır (Ek Tablo 16). Buna karşılık şirketlerin işletme faaliyet kârı/satışlar oranı da ortalama olarak yaklaşık %5 ten 1996 yılında yaklaşık %4'e gerilemiştir (Ek Tablo 9 Şekil 4,). Bu azalışın nedeni, Saçdağı Unlu Mamüller Şirketinde 1996 yılında, işletme faaliyet zararının bulunması, ayrıca Doğu İnşaat'ta faaliyet kârı/satışlar oranının %3 kadar

² Serhat Gürleyen, "Finans Sektörü Dışındaki Özel Sektör Firmalarının 1994 Krizi Sonrasında Mali ve Ekonomik Performansı", Türkiye Bankalar Birliği, Bankacılar, Sayı 18, Eylül 1996, S. 38.

azalması ortalama olarak şirketlerin işletme faaliyet kârı/satışlar oranında %1 oranında azalışa neden olmuştur (Ek Tablo 9).

Net bilanço kârı ise, yaklaşık 6 milyar TL.'dan yaklaşık 12 milyar TL.'ya yükselmiş ortalamada %97, (Ek Tablo 17) yine net kâr/satışlar oranı ortalamada %0.3 oranında bir artış kaydetmiştir (Ek Tablo 10, Şekil 4).

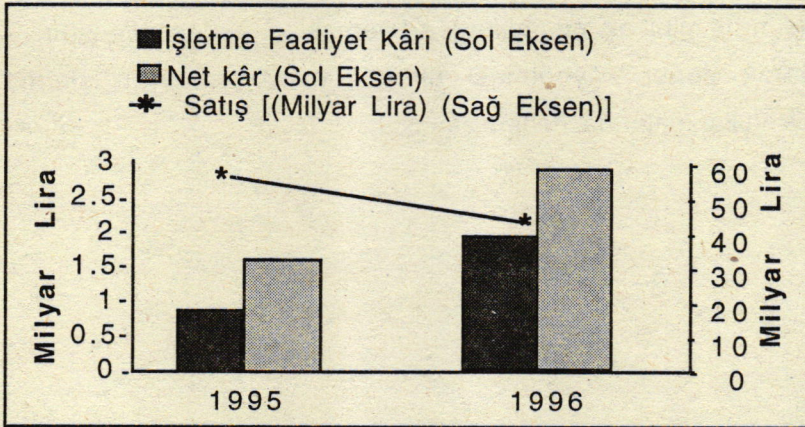
Toplam satışlar, 235.881 milyar TL.'dan 1996'da yaklaşık 169.813 milyar TL.'ya azalmış (Ek Tablo 20) ortalama olarak ise, 1995'te yaklaşık 59 milyar TL.'iken 42 milyar TL. olmuş ve %28 oranında bir azalış kaydetmiştir (Ek Tablo 8). 1995 yılına ait satışlar ile ilgili standart sapma %109 olarak bulunmuştur. Oldukça yüksek olan bu sapmanın nedeni Karaman Döviz Ticaretinin 1995 yılında yaklaşık 222 milyar TL.'ya varan (diğer üç şirkete göre) oldukça yüksek satış hacminden kaynaklanmaktadır (Ek Tablo 8).

Şekil 4 : Satış Kârlılıkları

Bu üç verinin mukayesesi (milyar TL. olarak) aşağıda görülmektedir (Şekil5 Ek Tablo 8, 16, 17, 20).

Kârlılık oranlarındaki artış ve satışlardaki azalışın nedeni olarak, Yavuzlar Ticaretin net kârının, 149.742* milyon TL.'dan 955.891 milyon TL.'ya yükselmesi, yani yaklaşık olarak 6.98 kat artmış olmasıdır. Ayrıca Karaman Dövizde yaklaşık olarak satışlar, 222.799 milyar TL.'dan 1996'da 126.568 milyar TL.'a gerilemiştir. Bu şirketin işletme faaliyet kârı ise, 2.694 milyar TL.'dan 6.743 milyar TL.'ya yükselmiştir. Karaman Dövizin net kârı ise 4.888 milyar TL.'dan 9.114 milyar TL.'ya yükselmiştir. Karaman Dövizin kârlılık oranlarına ait ortalama rakamları yükselmiş, satışlara ait ortalama rakamları ise azalmıştır. Karaman şirketine ait kârlılık ve satış rakamları araştırmada incelediğimiz dört şirketle ilgili işletme faaliyet kârında ortalamada %107, net kârda %97 oranında bir artış, satışlarda ise %28 oranında bir azalışa neden olmuştur (Şekil 5).

Şekil 5 : İşletme Faaliyet Kârı, Net Kâr ve Satışların Ortalama Rakamlarının Karşılaştırılması

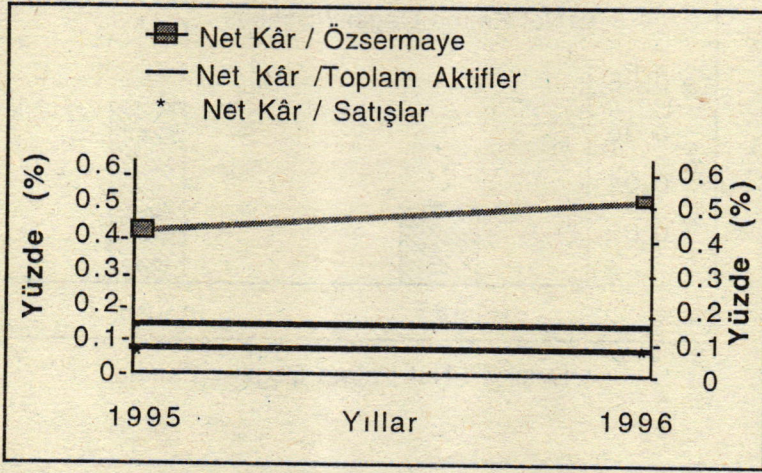
Diğer kârlılık oranlarından, kâr/toplam aktifler oranı hariç, kâr/özsermeye oranında önemli miktarda, (%10) [(Ek Tablo 12)] ve kâr/satışlar oranında ise %0.3 (Ek Tablo 10) gibi az bir miktar artış

* Ek Tablo 8, 16 ve 17'de şirketlere ait veriler milyar TL. olarak ifade edilmiştir.

kaydedilmiştir. Ortalama olarak, kâr/toplam aktifler oranı çok az bir miktar azalış göstermiş hemen hemen değişmemiştir (Ek Tablo 11). Bu da aktif devir hızının azalmasından kaynaklanmıştır. (Ek Tablo 10, 11, 12, Şekil 6).

Şirketler, özsermayelerini kuvvetlendirip, borçlanma gereksinimlerini azalttıkları için kâr/özsermaye oranında önemli ölçüde bir yükselme görülmüştür. Burada şunu belirtmeliyiz ki, 1993 yılından önceki yıllar için yapılan bir araştırmada Erzurum ilinde bazı şirketlerin kârlılık oranlarının çok düşük olduğu ve borçla finansmana daha çok yer verdikleri görülmüştür³. 1994 yılını takip eden yıllarda Erzurum ilinde incelediğimiz, şirketlerin özkaynaklarını kuvvetlendirmeleri açısından durum, mutluluk verici olmakla birlikte kaynaklarını faaliyet dışı alanlarda kullanması, aktif ve işletme sermayesi devir hızlarının azalması, satışların kârlılığının önemli ölçüde (ancak ortalamada %0.3 oranında artış gibi az bir miktar) artmamasına neden olmuştur. TL.'nin reel olarak değer kaybetmesi şirketlerin kaynaklarını işletme dışı alanlarda kullanmalarına neden olmuştur.

³ Evcan Uzunlar, "Erzurum Yöresindeki Şirketlerin Mali Durumlarının Diğer Şirketlerle Karşılaştırılması" Cilt 2, Sayı 2, Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 1996 (Basımda).

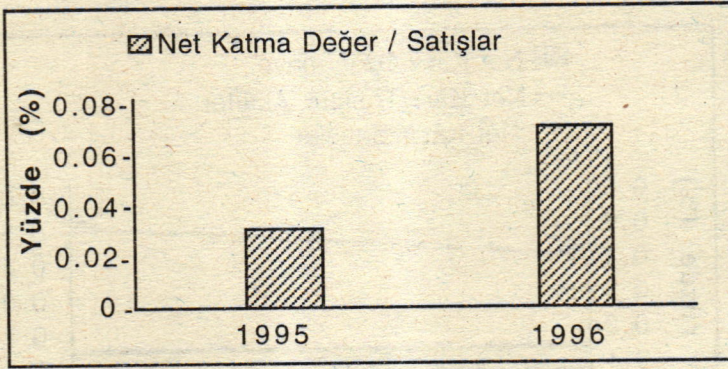

Şekil 6 : Diğer Kârlık Oranlarının Satışların Kârlılığı ile (Kâr / Satışlar) Karşılaştırılması

Şirketlerin milli gelire katkıları, yarattıkları katma değerle ölçülür. Net katma değer, çalışanlara ödenen maaş ve ücretler, borçlara ödenen faizler, ayrıca ortaklara ödenen kârın toplamından meydana gelir⁴.

Erzurum ilindeki şirketler, 1996 yılında net katma değerlerini 6.577 milyar TL.'dan 12.725 milyar TL.'ya yükseltmişlerdir. 1996 yılında net katma değerde %93 oranında bir artış kaydedilmiştir (Ek Tablo 20). Net katma değer/satışlar oranı ise, ortalamada 1995'de %3'ten 1996'da %7'ye yükselmiştir (Ek Tablo 13, Şekil 7).

⁴ Özer Ertuna, "1994 Krizi ve 500 Büyük Sanayi Kuruluşu" İstanbul Sanayi Odası, Türkiye'nin 500 Büyük Sanayi Kuruluşu, Sayı: 354, Eylül 1995, s. 48.

Şekil 7 : Net Katma Değer / Satışlar

Net kâr/satışlar oranının çok küçük bir oranda artmasının nedeni, çeşitli giderler, ödenen ücretler, finansman giderleri ve en önemlisi satışların azalmasının neden olduğunu belirtmeliyiz. Gerçekten 1995 yılında şirketlerin finansman giderleri olmayıp 1996'da, 51. 966 milyon TL. olmuş, maaş ve ücretler ise yaklaşık 488 milyon TL.'dan 1996 yılında 683 milyon TL.'ya yükselmiş olup, maaş ve ücretlerde yaklaşık %40 oranında bir artış sağlanmıştır. Çeşitli giderlerde ise %31 oranında bir azalış kaydedilmiştir (Ek Tablo 20). Çeşitli giderler 1995 yılında satış hasılatının %98.2'si kadarken 1996 yılında %94.5'i kadar olmuştur (Ek Tablo 22).

1996 yılında satışlarda %28 oranında azalış olmasının nedeni ise, 1994 krizini takip eden yıllarda şirketlerin yatırımları ve buna bağlı olarak aktif ve işletme sermayesi devir hızlarının azalmasından kaynaklandığı söylenebilir (Tablo 19-20). Başka bir ifadeyle pahalı olan paranın daha yavaş dönmesi ile şirketlerin satışlarını azaltması, fonlarını faaliyet dışı alanlara transfer etmeleri satışları ve satış kârlılığını azaltan en önemli nedenlerdir.

İş gücü verimliliği ise, çalışan kişi* başına net katma değerle ölçülür. Kişi başına net katma değer, yaklaşık 1.315 milyar TL.'dan 1996

* İncelediğimiz dört şirkette işçi sayısı, 1995-1996 yılında değişmemiş olup, 5 kişidir.

yılında 2.545 milyar TL.'ya yükselmiştir. İş gücü verimliliğinde, 1996 yılında 1995'e göre toplamda %94 oranında bir artış sağlanmıştır (Ek Tablo 14)

Sonuç ve Değerlendirme

1994 yılında mali piyasalardaki bozulmalar, şirketlerin üretimlerini kısarak, cari işletme sermayesini, borçlanma gereksinimlerini ve yatırımlarını azaltmaya ihracatlarını ise artırmaya yöneltmiştir.

Erzurum ilindeki şirketlerin borçlanma düzeyi, borçlanma yüzdesi ve borç/özsermaye oranlarında bir azalış, ortalamada ise, borç/özsermaye oranında bir artış kaydedilmiştir. Şirketlerin finansmanlarında borçlanmaya daha az, özsermayeye daha fazla ağırlık veren bir politika izledikleri görülmüştür. Şirketler TL.'nin değer kaybı, faizlerin ve döviz kurlarının yükselmesiyle yatırımlarını ve işletme sermayesi gereksinimlerini azaltmışlardır. Buna paralel olarak şirketlerin satışları azalmış (%28) ihracatları ise, %336 oranında artış kaydetmiştir. 1996 yılında ihracat s

atışların%10.5'i kadar gerçekleşmiştir (Ek Tablo 20).

1996 yılında Erzurum ilindeki şirketlerin satış kârlılığı (kâr/satışlar) az bir miktar (%0.3) artmıştır. satış kârlılığının çok az bir miktar artmasının nedeni finansman giderleri, maaş ve ücretlerdeki artışa karşılık çeşitli giderler ve en önemlisi satışlardaki azalışlardır. Aktif kârlılığında az bir miktar azalış kaydedilmiştir. Bu azalışın nedeni, hem satış kârlılığının hemde aktif devir hızının azalmasından kaynaklanmıştır. Özsermaye kârlılığı ise (kâr/özsermaye) önemli ölçüde (%10) artmıştır.

1996 yılında şirketlerin ortalama faaliyet kârlarında %107, net kârda %97 oranında bir artış kaydedilmiştir.

Şirketler faizlerin yükselmesi ile yatırımlarını azaltmışlar, aktif ve işletme sermayesi devir hızlarını da düşürmüşlerdir. Yani pahalı olan

para, 1995 ve 1996 yılında daha yavaş dönmeye başlamıştır. Aktif ve işletme sermayesi devir hızlarının azalışına paralel olarak şirketler fonlarını diğer faaliyet alanlarına kaydırmışlar ve diğer gelirlerini artırmışlardır.

Erzurum ilindeki şirketlerin milli gelire olan katkıları yani net katma değerleri ise, önemli ölçüde artmıştır. Net katma değer/satışlar oranı , %3'ten %7'ye yükselmiştir. İş gücü verimliliği de 1996'da 1995'e göre toplam olarak %94 oranında bir artış göstermiştir.

1994 krizinden sonra reel faiz oranının yükselmesi ekonominin dalgalı bir büyüme performansı sergilemesi ve giderek yükselen enflasyon seviyesi, makro parametrelerin tahmin edilebilirliğini azaltmış, reel faiz oranlarının aşırı yükselmesi şirketlerin kaynaklarının önemli bir kısmını işletme faaliyeti dışında kullanmalarına neden olmuş ve diğer faaliyetlerden elde ettikleri gelirlerini artırmışlardır.

Özetle 1994 krizinin bölgesel düzeyde işletmelerin, işletme dışı faaliyetlere kaydıklarına işaret etmektedir. Bunun da bölge ekonomisi üzerine daraltıcı etkiler yarattığı, istihdamı düşürdüğü söylenebilir.

Kaynaklar

Deliktaş Ertuğrul, Recep Kök, "5 Nisan İstikrar Tedbirleri ve düşündürdükleri", Atatürk Üniversitesi, İİBF. Dergisi, C: II Sayı: 1-2, 1995, s. 13-24.

Ertuna Özer, "1994 Krizi ve 500 Büyük Sanayi Kuruluşu" İstanbul Sanayi Odası, Türkiye'nin 500 Büyük Sanayi Kuruluşu, Sayı: 354, Eylül 1995, s. 48.

Gürleyen Serhat, "Finans Sektörü Dışındaki Özel Sektör Firmalarının 1994 Krizi Sonrasında Mali ve Ekonomik Performansı", Türkiye Bankalar Birliği, Bankacılar, Sayı: 18, Eylül 1996, S. 38.

Uzunlar Evcan, "Erzurum Yöresindeki Şirketlerin Mali Durumlarının Diğer Şirketlerle Karşılaştırılması" C: 2, Sayı: 2, Dokuz Eylül

Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 1996
(Basımda).

1995 ve 1996 yıllarına ait şirketlerin mali tabloları (Bilanço ve Gelir
Tabloları).

Ek Tablo 1: İşletme Sermayesi / Toplam Aktifler

	Yavuzlar	Saçdağı	Karaman	Doğu İnş.	Ortalama	S.Sapma
1995	0.98	0.95	0.88	0.84	0.91	0.06
1996	0.047	0.98	0.99	-0.72	0.68	0.44

Ek Tablo 2: Borçlar / Özsermaye

	Yavuzlar	Saçdağı	Karaman	Doğu İnş.	Ortalama	S.Sapma
1995	0.42	1.64	1.17	2.91	1.54	1.05
1996	2.47	2.91	0.0004	7.38	3.19	3.07

Ek Tablo 3: Ticari Alacaklar / Toplam Aktifler

	Yavuzlar	Saçdağı	Karaman	Doğu İnş.	Ortalama	S.Sapma
1995	0	0	0	0	0.00	0.00
1996	0.59	0	0	0	0.15	0.30

Ek Tablo 4: Stoklar Toplam / Aktifler

	Yavuzlar	Saçdağı	Karaman	Doğu İnş.	Ortalama	S.Sapma
1995	0.2	0.62	0.8	0.74	0.59	0.27
1996	0.22	0.7	0.06	0.5	0.37	0.29

Ek Tablo 5: Ticari Borçlar / Toplam Aktifler

	Yavuzlar	Saçdağı	Karaman	Doğu İnş.	Ortalama	S.Sapma
1995	0.29	0	0	0	0.07	0.15
1996	0.16	0	0	0.8	0.24	0.38

Ek Tablo 6: Finansal Giderler / İşletme Faaliyet Kârı

	Yavuzlar	Saçdağı	Karaman	Doğu İnş.	Ortalama	S.Sapma
1995	0	0	0	0	0.00	0.00
1996	0.5	0	0	0	0.13	0.25

Ek Tablo 7: İhracat (Milyar Lira)

	Yavuzlar	Saçdağı	Karaman	Doğu İnş.	Ortalama	S.Sapma
1995	2.706615	0	0	0	0.68	1.35
1996	16.14175	0	0	0	4.04	8.07

Ek Tablo 8: Satış (Milyar Lira)

	Yavuzlar	Saçdağı	Karaman	Doğu İnş.	Ortalama	S.Sapma
1995	2.706615	2.770024	222.7991	7.53459	58.95	109.25
1996	20.25107	7.353877	126.568	15.64011	42.45	56.33

Ek Tablo 9: İşletme Faaliyet Kârı / Satışlar

	Yavuzlar	Saçdağı	Karaman	Doğu İnş.	Ortalama	S.Sapma
1995	0.06	0.05	0.012	0.09	0.05	0.03
1996	0.048	-0.002	0.053	0.06	0.04	0.03

Ek Tablo 10: Net Kâr / Satışlar

	Yavuzlar	Saçdağı	Karaman	Doğu İnş.	Ortalama	S.Sapma
1995	0.055	0.12	0.02	0.09	0.07125	0.04
1996	0.048	0.12	0.07	0.06	0.0745	0.03

Ek Tablo 11 : Net Kâr / Toplam Aktifler

	Yavuzlar	Saçdağı	Karaman	Doğu İnş.	Ortalama	S.Sapma
1995	0.09	0.29	0.12	0.15	0.1625	0.09
1996	0.14	0.19	0.22	0.08	0.1575	0.06

Ek Tablo 12: Net Kâr / Özsermaye

	Yavuzlar	Saçdağı	Karaman	Doğu İnş	Ortalama	S.Sapma
1995	0.13	0.76	0.25	0.57	0.43	0.29
1996	0.48	0.75	0.22	0.66	0.53	0.23

Ek Tablo 13: Net Katma Değer / Satışlar

	Yavuzlar	Saçdağı	Karaman	Doğu İnş	Ortalama	S.Sapma
1995	0.06	0.22	0.02	0.10	0.03	0.09
1996	0.05	0.17	0.07	0.08	0.07	0.05

Ek Tablo 14 : Kişi Başına Düşen Katma Değer

	1995 (Milyar)	1996 (Milyar)	
	1.315326	2.545052	

Ek Tablo 15 : Borçlar / Satışlar

	Yavuzlar	Saçdağı	Karaman	Doğu İnş	Ortalama	S.Sapma
1995	0.18	0.25	0.10	0.47	1.01	0.16
1996	0.24	0.46	0.00	0.73	1.43	1.31

Ek Tablo 16 : İşletme Faaliyet Kârı (Milyar TL.)

	Yavuzlar	Saçdağı	Karaman	Doğu İnş	Ortalama	S.Sapma
1995	0.149742	0.148009	2.694333	0.704885	0.924242218	1.208819
1996	0.966821	0.016026105	6.742993	0.958324	1.913028037	2.594651

Ek Tablo 17 : Net Kâr (Milyar TL.)

	Yavuzlar	Saçdağı	Karaman	Doğu İnş	Ortalama	S.Sapma
1995	0.149742	0.327259	4.888295	0.704845	1.517535218	2.259063
1996	0.955891	0.870975241	9.113855	1.025922	2.991661103	4.081955

Ek Tablo 18 : Şirketlerin Açıklayıcı İsimleri

Saçdağı Unlu Mamülleri Ticaret Sanayi Pazarlama Limited Şirketi
Doğu İnşaat Sanayi ve Ticaret Limited Şirketi
Yavuzlar İthalat ve İhracat Nakliye Ticaret Sanayi Limited Şirketi
Karaman Döviz ve Altın Ticaret Anonim Şirketi

Ek Tablo 19 : Şirketlerin Birleştirilmiş Bilançoları (000)

	1995	1996
Döner Sermaye (İşletme Sermayesi)	44.657.495	55.936.426
Sabit Değerler	5.906.830	10.388.909
Toplam Aktifler	50.564.325	66.325.335
Borçlar	27.901.774	19.728.569
Sermaye*	16.592.410	34.630.121
Bilanço Kârı	6.070.140	11.966.645
Toplam Pasifler	50.564.325	66.325.335

Özsermaye rakamı analizde, bilanço kârı ve sermaye rakamının toplamı ile gösterilmiş olup 1995 yılında 22.662.551 milyar TL., 1996'da 46.596.766 milyar TL.'dir.

Ek Tablo 20 : Şirketlerin Birleştirilmiş Gelir Tabloları (000)

	1995	1996
Satış hasılatı	235.810.299	169.813.040
İhracat	2.706.616	16.141.749
İç piyasa	233.103.683	153.671.291
Çeşitli giderler	231.606.890	160.413.241
Ödenen maaş ve ücretler	488.490	682.650
Ödenen faizler	-	51.966
Ödenen kira	18.000	24.000
İşletme faaliyet kârı	3.696.919	8.641.183
Diğer gelirler	2.373.222	3.325.462
Bilanço kârı	6.070.141	11.966.645
Net katma değer	6.576.630	12.725.260

Ek Tablo 21 : Şirketlerin Birleştirilmiş Bilançoları (Yüzdeler)

	1995	1996
Döner Sermaye	88.3%	84.3%
Sabit Değerler	11.7%	15.7%
Toplam Aktifler	100.00%	100.00%
Borçlar	55.0%	29.8%
Sermaye	32.8%	52.2%
Bilanço Kârı	12.0%	18.0%
Toplam Pasifler	100.00%	100.00%

Ek Tablo 22: Şirketlerin Birleştirilmiş Gelir Tabloları (Yüzdeler)

	1995	1996
Satış hasılatı	100.00%	100.00%
İhracat	1.2%	9.5%
İç piyasa	98.9%	90.0%
Çeşitli giderler	98.2%	94.5%
Ödenen maaş ve ücretler	0.2%	0.4%
Ödenen faizler	-	0.003%
Ödenen kira	0.007%	0.01%
İşletme faaliyet kârı	2.0%	5.0%
Diğer gelirler	1.0%	2.0%
Bilanço kârı	3.0%	7.0%
Net katma değer	3.0%	7.0%